

ka bilgi verilmemektedir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de İsrâiloğulları'ndan yalnızca Allah'a kulluk etmeleri, anaya babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik etmeleri, birbirlerinin kanını dökmemeleri, birbirlerini yurtlarından çıkarmamaları hususunda söz alındığı belirtilmekte (el-Bakara 2/83-84), cumartesi günü sınırı aşmamları istenmektedir (en-Nisâ 4/154).

On emirde yer alan kurallar insan tabiatının bir gereği ve evrensel ilkeler olduğu için sadece Yahudilik'te değil diğer ilâhî dinlerde de söz konusudur. On emrin birincisini teşkil eden tevhid inancı Kur'an'ın ısrarla üzerinde durduğu ilk ve temel ilkedir (el-Bakara 2/163; el-En'âm 6/19, 102; el-İsrâ 17/23). İkinci emir putperestliğin yasaklanmasıyla ilgilidir ki Kur'an hem şirki hem Allah'tan başkasına tapınmayı yasaklamaktadır (en-Nisâ 4/36, 116, 171; el-En'âm 6/151; el-A'râf 7/191-195; Yûnus 10/18; en-Nahl 16/20). Allah'ın adının boş yere ağza alınması, yani Allah'ın adının kullanılarak yalan yere yemin edilmesi Kur'an'da da yasaklanmıştır (el-Bakara 2/224; el-Mâide 5/89; en-Nahl 16/91). Cumartesi ya da sadece İsrâiloğulları'na ait bir ceza ve müeyyide olup Hz. Muhammed geçmiş ümmetlere ait diğer mükellefiyetler gibi bunu da kaldırmıştır (el-A'râf 7/157). Ana babaya hürmet (el-Bakara 2/83; el-İsrâ 17/23), insan öldürme (el-Bakara 2/84; en-Nisâ 4/29; el-Mâide 5/32), hırsızlık yapmama (el-Mâide 5/38; el-Mümtehe 60/12), zina etmeme (en-Nûr 24/30-31), komşuya karşı yalan şahitlikte bulunmama, komşunun malına mülküne tamah etmeme (el-Bakara 2/83; en-Nisâ 4/36; el-Furkân 25/72) gibi hususlar Kur'an'da da yer almaktadır. İbn Abbas, İsrâ sûresindeki (17/22-39) emir ve yasakların Mûsâ'nın levhalarında da bulunduğunu belirtmiştir (Fahreddin er-Râzî, XX, 214). En'âm sûresinde (6/151-153) yer alan emir ve yasaklar da on emirle benzerlik göstermekte, on emir veya on vasiyet olarak bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XX, 214; J. Plessis, "Babylone et la Bible", *DBS*, I, 713-852; A. Eberharter, "Decalogue", *a.e.*, II, 341-351; L. Speleers, "Egypte", *a.e.*, II, 756-919; F. H. Wods – B. J. Roberts, "Ten Commandments", *DB²*, s. 969-970; M. H. Dolapönü, *On Emir*, İstanbul 1964; *NDB*, s. 53, 176; *Ancien testament*, s. 166; P. Antes, *Ethik und Politik im Islam*, Stuttgart 1982, s. 44-51; M. Weinfeld, "The Decalogue: Its Significance, Uniqueness and Place in Israel's Tradition", *Religion and Law: Biblical-Judaic and Islamic Perspectives* (ed. E. R. Firmage), Eisenbrauns 1990, s. 3-47; Abdulmesih, *On Emir ve Diğer Dinlerle Karşılaştırmalı Bir Yorumu*, Ankara, ts. (Sevgi Yayınları); *Catéchis-*

me de l'église catholique, Paris 1992, s. 423-514; B. J. Schwartz, "Ten Commandments", *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (ed. R. J. Z. Weiblosky – G. Vigoder), New York 1997, s. 683-684; M. Abdullah Draz, *Kur'an'a Giriş* (trc. Salih Akdemir), Ankara 2000, s. 70-76; H. Cazelles – R. Brouillard, "Decalogue", *Catholicisme*, III, 500-505; B. Haring, "Commandments, Ten", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, IV, 5-8; M. Greenberg v.dğr., "Decalogue", *Ejd.*, V, 1435-1448; L. W. Batten, "Decalogue", *ERE*, IV, 513-517; W. Harrelson, "Ten Commandments", *ER*, XIV, 395-396; "Commandements, Dix (Decalogue)", *Dictionnaire encyclopedique du Judaïsme* (ed. G. Vigoder v.dğr.), Paris 1993, s. 250-252.

ÖMER FARUK HARMAN

ON İKİ İMAM

H. Ali,
oğulları Hasan ve Hüseyin ile birlikte
Hüseyin'in neslinden gelen
ve imam kabul edilen
dokuz kişiye verilen isim
(bk. İSNÂŞERİYYE).

ONAN, Necmettin Halil
(1902-1968)

Cumhuriyet dönemi şairlerinden,
eğitimci.

Çatalca'da doğdu. Doksanüç Harbi'nden sonra buraya göçmen olarak gelen, Rumeli'de Tuna boylarında Hacı Muradoğulları adıyla tanınan bir ailenin çocuğudur. Babası Düyûn-ı Umûmiyye memurlarından Halil Hilmi Efendi, annesi Nazmiye Hanım'dır. İstanbul'da Koska Mahalle Mektebi'nde başladığı eğitimini Burhân-ı Terakkî, Çatalca İbtidâisi ve Bakırköy Numune Rüşdiyesi'nde sürdürdü. Vefa Sultânisi'nde okurken bir süre Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin resim bölümüne devam etti. 1919'da İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Burada devrin tanınmış edebî şahsiyetlerinden Cenab Şahabeddin ve Köprülüzade Mehmed Fuad'dan Türk edebiyatı, Ferit Bey'den (Kam) metin şerhi, Yahya Kemal (Beyatlı) ve Yusuf Şerif'ten (Kılıçel) Batı edebiyatı okudu. Hocaları arasında özellikle Ferit Kam ve Yahya Kemal'in etkisi altında kaldı. Talebeliği sırasında gündüzleri Kuledibi'ndeki Alliance Israélite'te öğretmenlik yaparken geceleri de Anadolu Ajansı'nda çalışıyordu.

1920'de İstanbul'un işgal edilip Dârülfünun'un geçici olarak kapatılması üzerine Anadolu'ya geçti ve Ankara Tâlimgâhı'nda zâbit vekili sıfatıyla Millî Mücade-

le'ye katıldı. Zaferin kazanılmasından sonra İstanbul'a dönerek yarıda kalan öğrenimini tamamladı (1925) ve Anadolu Ajansı'ndaki işine bir süre devam etti. 1927'de İzmir Amerikan Koleji'ne Türkçe ve edebiyat hocaları olarak tayin edildi. Ardından İzmir Erkek Lisesi ile İzmir Kız Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1932'de Adana Erkek Lisesi, 1933'te Ankara Erkek Lisesi, 1935'te İzmir Kız Lisesi müdürlüğünde bulundu, 1939'da Maarif Vekâleti müfettişi oldu. 1942-1946 yılları arasında Yüksek Öğretim Genel müdürlüğü yaptı. Bu görevdeyken profesör unvanıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Türk Edebiyatı dersleri vermekle görevlendirildi. 1946'da bu göreve asaleten tayin edildi. 1960'da sağlık problemleri yüzünden emekliye ayrıldı ve İstanbul'a döndü. Hayatının son yıllarını çok sevdiği Boğaziçi'nde geçirdi. 17 Ağustos 1968'de öldü, mezarı Kandilli Kabristanı'ndadır. Ankara Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanan *Türkoloji Dergisi*'nin bir sayısı onun hâtrasına ithaf edilmiştir (1972, IV, sayı 1).

Lise öğrencisi iken şiir yazmaya başlayan Necmettin Halil'in aruzla ilk şiirleri 1919'da *Nedim* dergisinde yayımlanmış, bunları *Dergâh*, *Servet-i Fünun*, *Uyanış*, *Hayat*, *Kitaplar*, *Hisar*, *Millî Mecmua* ve *Anadolu Mecmuası* gibi dergilerde çıkan diğer şiirleri takip etmiştir. Daha çok Millî Mücadele yıllarında kaleme aldığı vatanî ve hamâsî şiirleriyle tanınmış, 1919-1927 yılları arasında yazdığı şiirlerini *Çakıl Taşları* adıyla kitap haline getirmiştir. Sonraki yıllarda da zaman zaman gazeller yazmış olduğu halde 1927'de *Hayat Mecmuası*'nda yayımlanan "Bir Yolcuya" adlı şiiri adının Millî Edebiyat akımı içinde anılmasında büyük ölçüde etkili olmuştur. Sanat anlayışı bakımından Yahya Kemal çizgisini takip etmeye çalıştığı görülen şairin şiirde bir yandan âhenk ve

Necmettin
Halil Onan

mûsikiye önem verirken bir yandan da oldukça sade bir dille vatan sevgisi, mâzi hasreti, aşk ve tabiat duygularını işlediği görülür. Millî Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kademelerindeki görevi dolayısıyla ilkokul, ortaokul ve liseler için ders kitapları da hazırlayan Necmettin Halil, üniversiteye intisap ettikten sonra özellikle eski Türk edebiyatı alanında önemli sayılabilecek çalışmalar yapmıştır. Bunlar arasında *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* hâlâ başvuru kitabı olarak önemini korumaktadır. Başlangıcından XIX. yüzyıl ortalarına kadar divan edebiyatı sahasında tanınmış şairlerin dikkate değer eserlerinden seçilen örneklerle bunların açıklamaları yanında metinlerde geçen edebî sanatların izah edildiği, yer yer tarihi bilgilerin de verildiği antoloji birçok defa basılmış ve değişik kesimlerden okuyucuların divan şiirine ilgi duymasında etkili olmuştur.

Eserleri. Şiir: *Çakıl Taşları* (İstanbul 1927), *Bir Yudum Daha* (İstanbul 1933). **Roman:** *İşleyen Yara* (Vakit gazetesinde tefrika edilen roman 1978 yılında *Kolejli Nereye?* adıyla kitap halinde yayımlanmıştır). **Diğer eserleri:** *Dilbilgisi, I-II* (İstanbul 1928), *Dilbilgisi* (Ahter Onan'la, birlikte, İstanbul 1934), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul 1940), *Dilbilgisi I* (İstanbul 1943); *Dilbilgisi II* (Avni Başman, Tahir Nejat Gencan ve Mithat Sadedullah Sander ile birlikte, İstanbul 1948), *Nâmık Kemal'in Tâlim-i Edebiyat Üzerine Bir Risalesi* (Nâmık Kemal'in, hayatının son günlerinde Recâizâde Ekrem'in *Ta'lim-i Edebiyyât* adlı kitabını değerlendirmek üzere yazmaya başladığı yarım kalan eserinin neşridir, Ankara 1950); *Leylâ ile Mecnun* (Fuzûlî'ye ait mesnevinin on dört nüshasının karşılaştırılmasıyla gerçekleştirilen basımıdır, İstanbul 1955).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s. 314-321; Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1958, s. 829-834; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976, II, 1250-1251; Abdülkadir Hayber, *Necmettin Halil Onan*, Ankara 1988; Vehbi Cem Aşkun, "Millî Edebiyatımızın Büyük Kaybı: Necmettin Halil Onan", *Ülüt*, Ankara 3 Eylül 1968; Müjgan Cumbur, "Yeni Bir Kaybımız: Necmettin Halil Onan", *Hisar*, sy. 57, Ankara 1968, s. 7-8; a.mlf., "Prof. Necmettin Halil Onan Bibliyografyası", *TDe*, IV/1 (1972), s. 81-88; Hasibe Mazoğlu, "Necmettin Halil Onan'ın Ardından", *TDI*, sy. 208 (1969), s. 585-588; a.mlf., "Necmettin Halil Onan'ın Kişiliği, Eserleri ve Şairliği", *TDe*, IV/1 (1972), s. 1-36; Zeynep Korkmaz, "Necmettin Halil Onan ve Türk Diline Hizmeti", a.e., IV/1 (1972), s. 37-79; "Onan, Necmettin Halil", *TDEA*, VII, 120-123.

ABDULLAH UÇMAN

ONAT, Naim Hazım (1889-1953)

Arap dili ve Türk dili âlimi,
Konya milletvekili.

Konya'da doğdu. Babası Mehmed Hâzım Bey, annesi Hafize Hanım'dır. İlk öğrenimini Konya Hamidiye Okulu'nda tamamladı, Kur'an-ı Kerim'i hıfzetti. Yağmurlu Medresesi'ne devam ederek icâzet-nâme aldıktan sonra Konya Fethiye Medresesi müderrisliğine (1910), buradan da yeni kurulan Dârü'lhilâfe Medresesi'ne tayin edildi (1915); burada Türkçe, edebiyat, Farsça ve psikoloji dersleri okuttu. Daha sonra kurulan Sahn Medresesi'nde kelâm, mantık, Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1912'den itibaren Konya Askerî Rüşdiyesi'nde Türkçe, 1915-1918 yılları arasında Konya İttihat ve Terakki İdâdisi'nde Türkçe ve tarih, 1918'de Yatılı Askerî Rüşdiyesi'nde Türkçe, ardından idâdî bölümünde edebiyat, tarih, kelâm, felsefe, Arapça ve Farsça öğretmenliği yaptı. Konya İl Genel Meclisi üyeliğine seçildi. 1923'te yapılan Büyük Millet Meclisi II. dönem seçimlerinde Konya milletvekili seçildi, milletvekilliği IX. döneme kadar aralıksız devam etti. 1936'da açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde profesör olarak üç yıl süreyle Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. Türk Dil Tedkik Cemiyeti adıyla oluşturulan Türk Dil Kurumu'nda kuruluşundan (1932) ölümüne kadar üye, derleme kolu başkanı ve yönetim kurulu üyesi sıfatıyla görev yaptı. Diyanet, Şer'iyye, Evkaf, İrşad ve Kânûn-ı Esâsî komisyonlarında çalıştı. 5 Mayıs 1953'te vefat etti.

Naim Hazım Onat'ın dil çalışmaları Türk Dil Kurumu'nun amacına ve Cumhuriyet'in dil politikasına uygun olarak sürmüştür. I. Türk Dil Kurultayı'nda ileri sürülen görüşlerin birçoğu Türk dilinin başka dillerle karşılaştırılması, bilhassa onun medenî milletlerin dilleriyle ve özellikle Hint-Avrupa dilleriyle akraba olduğunun ispatlanmasıyla ilgiliydi. Erken dönem Cumhuriyet aydınları bu fikirlerini ispat edebilmek için yoğun bir gayret sarfetmişlerdir. Türkiye'de karşılaştırmalı filoloji çalışmaları, bu erken dönem aydınlarının milliyetçi nazarîyelerini ispat amacına dayanan "naif" çabalarından sonra büyük ölçüde sönmüştür. Naim Hazım Onat'ın bu karşılaştırmalı filoloji çalışmalarına Türkçe'yi Sâmî dilleriyle, bilhassa Arapça ile karşılaştırma yolunda katkıda bulunduğu görülmektedir. "Türk Kökleri Arap Dilini Nasıl Doğurmuş" (*Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Mart 1933) ve

"Türk Dilinin Sâmî Dillerle Münasebeti" (*Türk Dili*, sy. 15 [1935], s. 1-97) adlı yazıları onun bu alandaki ilk etütleridir. Daha sonra *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu* isimli çalışmasında belli sınıflamalara ve karşılaştırmalara dayanarak Arapça üzerindeki Türkçe etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Kendi ifadesiyle bu eserde "Sâmî dillerinin en zengini ve gelişmiş olan Arap dilinin ses ve kök bakımından karşılıklı durumuyla onun Türk dili varlıklarıyla nasıl kurulup yoğrulduğunu" incelemiştir. Onat, konuyla ilgili çalışmalarında Arapça ile Türkçe'nin akraba dil olduğu veya Arapça'nın Türkçe'den doğduğu tezini değil aksine bunların farklı ailelere mensup farklı yapıda diller olduğunu, ancak çok eski dönemlerde Arapça'ya Türkçe'den geçmiş pek çok kelime bulunduğunu, hatta Arap dilinin Arap tasrifine girmiş bir Türkçe niteliği taşıdığını ileri sürmekte ve bu tezini verdiği çok sayıda örnekle ispat etmeye çalışmaktadır (*Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu*, I, 9-13, ayrıca bk. tür.yer.). Onat, Ön Asya'nın Orta Asya'dan gelen Türk kavimleriyle meskûn bölgelerine Sâmîler'in zaman zaman yaptıkları istilâ dalgalarının Ural-Alтай dil zümresinin çeşitli lehçeleriyle konuşan bu kavimleri Sâmîleştirmiş olmasının buna zemin hazırladığını, böylece bu lehçelerin işlenmiş kelimeleriyle tasrife uğramış çeşitli Sâmî dillerinin ortaya çıktığını iddia etmektedir (a.g.e., I, 25-26).

Kitap ve makalelerinde nisbeten bilimsel bir yol izlemeye çalışan Onat, Türkçe'nin eski zamanlarda birbirinden ayrılmış lehçelerini ve Moğolca'yı bir arada kullanarak bir tür anakronizme düşmüştür. Arapça'nın tasrifli yapısı sayesinde birçok yabancı kelimeyi kolayca özümseyebildiğini ileri süren Onat, Arapça'daki Türkçe kelimeler hakkında bilgi verirken ve karşılaştırmalar yaparken *Divânü lugâtî't-Türk*'teki verilerle Mançu, Moğol gibi Al-

Naim
Hazım
Onat